

B I U L E T Y N

PAŃSTWOWEGO INSTYTUTU KSIĄŻKI

Ł Ó D Ź

15.X. 1948

R. I _____ Nr 5

Helena Hleb-Koszańska

WYTYCZNE BIBLIOGRAFII JOACHIMA LELEWELA

(Z PROBLEMÓW BIBLIOGRAFII OSOBOWEJ)

W kreślonych tutaj uwagach opieram się na pracach początkowanych przed wojną i sumuję zdobyte doświadczenia, by na ich podstawie sformułować wytyczne ogólniejszego znaczenia, wskazać problemy swoiste dla bibliografii osobowej. Poruszam momenty dotyczące zarówno bibliografii osobowej podmiotowej, nawiązując w tym względzie do bibliografii utworów Joachima Lelewela — jak też zagadnienia bibliografii przedmiotowej, korzystając z ustaleń, które się nasunęły w toku gromadzenia piśmiennictwa o Lelewelu.

Nie wymaga osobnego uzasadnienia fakt, iż wśród bibliografii osobowych sporządzenie bibliografii Joachima Lelewela może być wysunięte na czoło. Chodzi nie tylko o odrobienie zaległości bibliografii polskiej wobec wielkiego jej teoretyka, autora Bibliograficznych ksiąg dwojga, ale ponadto o stworzenie właściwego drogowskazu zarówno dla prac badawczych jak wydawniczych, podejmowanych dzisiaj coraz obficie, a koniecznych dla zrozumienia w pełni wielostronnej działalności Lelewela — uczonego i polityka.

Na wstępie trochę danych orientujących ogólnie co do sprawy. Prace intensywnie prowadzone nad obu tymi bibliografiami w Ośrodku Dokumentacji Joachima Lelewela w Bibliotece Uniwersyteckiej w Wilnie uległy jesienią 1939 roku zahamowaniu. Dziś podjęcie i doprowadzenie ich do końca potoczy się w znacznie trudniejszych warunkach. Spłonęły emigracyjne druki i rękopisy, przechowywane w Zbiorach Raperswilewskich; z niepowtarzalnej kolekcji dokumentów ocalał zaledwo drobny fragment w postaci odpisów korespondencji emigracyjnej Lelewela, przygotowywanej do druku przez dr Helenę Więckowską, w jej prywatnym posiadaniu.¹ Dadzą się odszukać w bibliotekach krajowych zespoły druków emigracyjnych, odpowiadające częściowej zawartości Raperswila — ale to tylko części całości. Nikłe są szanse odzyskania puścizny rękopiśmiennej Lelewela (ok. 70 tek), przechowywanej przed wojną w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk, wyzyskanej w drobnym ułamku. Poza zasięgiem nauki polskiej są Zbiory Lelewela, zapisane przez wielkiego historyka w 1857 r. przysłanemu polskiemu uniwersytetowi w Wilnie, dokąd je przewieziono na przełomie 1925/6 r. Również skomplikowany jest dostęp do źródeł przechowywanych w Bibliotece Polskiej w Paryżu i Bibliotece Królewskiej w Brukseli, a obecność bibliografa na miejscu jest konieczna, skoro chodzi o wyszukiwanie materiału, docieranie na podstawie nikłych, często niedokładnych wskazówek.

Tak wyglądają trudności zewnętrzne. Z kolei przechodzę do problemów wewnętrznych obu tych bibliografii.

SPIS UTWORÓW LELEWELA

Na czoło zagadnień osobowej bibliografii podmiotowej wysuwa się postulat jej kompletności, powiedzmy: kompletności osiągalnej w dzisiejszych warunkach przy powszechnie znanej rozległości dorobku Lelewela działającego na polu historii Polski i powszechnej,

¹ Świeżo się ukazała pierwsza część tych materiałów p. t. *Listy emigracyjne Joachima Lelewela*. Wydała i wstępem poprzedziła Helena Więckowska. T. 1. 1831—1835. /Nry 1—289/. Kraków 1948 Polska Akad. Umiejętn. 80 s. 4 nlb, XXXII, 411, err. 1 Wydawnictwa Komisji Historycznej nr 87.

geografii i kartografii, numizmatyki, bibliografii, historii ustawodawstwa, publicystyki społeczno-politycznej, że tu wymienię najważniejsze dziedziny dorobku, ogłaszanego w kraju i za granicą, w publikacjach zwartych i czasopismach.

Zasięg

Poza zastrzeżeniami, które wynikają z tematu i warunków pracy, dalsze sprecyzowanie stopnia kompletności wiąże się z ramami bibliografii: w rozpoczętej przed wojną ograniczono się do rejestracji twórczości Lelewela, utrwalonej drukiem, do tekstów piśmienniczych w konkretnej postaci wydawniczej; nie ujmowano natomiast puścizny, spoczywającej dotąd w rękopisie. Uchwycona w ten sposób produkcja pisarska Lelewela obejmuje zarówno jego działalność naukową, publicystyczną, jak też dokumentację osobistą (listy, pamiętnik) — w wydaniach pierwszych i wznowionych, oryginałach i tłumaczeniach, edycjach posmiertnych i nieautoryzowanych.

Ograniczając się do utworów wydanych przyjęto najszerszy zasięg materiałów bibliograficznych: rejestrowane są pozycje wydawniczo samoistne (od książek po ulotki), usamoistnione (odbitki), jak też niesamoistne wydawniczo: artykuły w czasopismach i dziełach zbiorowych oraz innego typu całości piśmiennicze, np. listy Lelewela, publikowane przygodnie w tekstach odmiennego autorstwa, większe wyjątki z pism Lelewela, jeśli stanowią próbę reedycji, nie zaś drobne cytaty przytaczane czy to w celach polemicznych czy też dokumentacyjnych itp. Należy tu przewidywać przypadki, gdy tekst przytoczony w mniejszych, luźnych fragmentach będzie przecież uwzględniony w bibliografii, ponieważ jest to pierwszy i jedyny jego przekaz. Oczywiście, tego typu przypadki będą wymagały każdorazowej indywidualnie powziętej decyzji. Uwzględniane też być muszą dzieła, w których udział Lelewela jest częściowy, jako wydawcy, współpracownika, komentatora czy współredaktora. Poza nawiasem tej bibliografii pozostaną jedynie pisma zaopatrzone w podpis Lelewela z urzędu, np. z tytułu godności piastowanych w stowarzyszeniach emi-

gracyjnych, gdzie nie dało się stwierdzić wkładu autorskiego Lelewela. Znajomość źródeł pozwoli prócz tego skreślić z wydania zbiorowego niektóre pozycje rzekomo Lelewela, umieszczone tam przez wydawcę. Granice chronologiczne bibliografii sięgną po chwilę bieżącą.

Opis

Drugim z kolei postulatem staje się dokładność opisu bibliograficznego, co jest jedynie możliwe przy oparciu się na autopsji druków. Specyficzne warunki sprawiają, że niektóre pozycje bądź zaginęły, bądź są niedostępne. Ocalał szczęśliwie szereg opisów dokonanych przed wojną; są one jedynymi świadectwami wydań, znanych istotnie z autopsji. Druki cytowane na podstawie zapisów z drugiej ręki muszą posiadać odpowiedni wskaźnik. Bibliografia ta będzie zaopatrzona w symbole bibliotek tak, iżby badacz zwolniony był od trudu ustalania miejsca przechowania — zwłaszcza rzadszych — pozycji. W ten sposób bibliografia może stać się w pewnym stopniu katalogiem centralnym lelewelianów.

Wydania Lelewela przypadają w większości na wiek XIX; jednak cechują je zawiłości i charakterystyczne warianty. Tak np. Nauki dające poznawać źródła historyczne (Wilno 1822) mają adres wydawniczy umieszczony w kolofonie, wszakże znane są 3 egzemplarze, przechowywane w różnych bibliotekach, które nie ujawniają wcale miejsca wydania. Nakład Eddy czyli Xięgi religii dawnych Skandynawii mieszkańców z r. 1807 posiada warianty o odmiennej paginacji i różnej pisowni w tytule. Odmiany te da się rozpoznać jedynie na podstawie pełnego zespołu cech bibliograficznych. To też ogólnie przyjęte w opisie bibliograficznym składniki tytułatury oraz wyglądu zewnętrznego trzeba będzie — zwłaszcza w przypadku wydań ponowionych — rozszerzyć o charakterystykę treści, zaznaczając ewentualne zmiany w redakcji tekstu bądź ukształtowaniu typograficznym (dodane ryciny, odmienna graficznie tablica itp.). Do interesujących wniosków prowadzi porównanie składu drukarskiego niektórych pozycji, ujawniające, iż mamy do czy-

nienia z odbitkami z większych całości. (Pozwoli to — ubocznie — ustalić pewne dane, charakteryzujące ówczesne stosunki księgarsko-wydawnicze). Wyczerpujące zapisy przyczynią się skutecznie do usunięcia błędnych informacji o wydaniach, które nigdy nie istniały, a były wykazywane w dotychczasowych bibliografiach. Należy je wyliczyć w osobnym rozdziale bibliografii.

Układ

Układ tej bibliografii nie nasuwa specjalnego problemu. Następstwo chronologiczne, kompozycyjnie najprostsze, jest najbardziej wskazane w bibliografii podmiotowej. Uplastycznia ono najlepiej rozwój twórczości pisarskiej, utrwalając kolejność powstających i równocześnie trwających zainteresowań autora. Rozproszone przy tym pozycje z tej samej dziedziny da się skupić za pomocą indeksu rzeczowego. Nieodzowny jest ponadto indeks alfabetyczny, który ułatwi poszukiwanie konkretnie znanego tytułu. Wadą układu chronologicznego jest rozbijanie według lat wydania poszczególnych części większej całości wydawniczej, np. tomów jednej edycji. Osłabi się tę niedogodność przez wiązanie za pomocą odsyłaczy, co można sobie uprościć, jeśli się pozycje policzbuje jedną ciągłą numeracją.

DOTYCHCZASOWE BIBLIOGRAFIE

Od postulatów przechodzę do analizy dotychczasowych bibliografii podmiotowych. Pozwoli to dokładniej określić, co jest tutaj jeszcze do zrobienia. Parę danych statystycznych ułatwi ujęcie zagadnienia. Jak wiadomo, Lelewel sam opracował zestawienie swoich utworów, które J. K. Żupański ogłosił w 1863 roku p. t. *Spis dzieł różnemi czasy przez ś. p. Joachima Lelewela drukiem ogłoszonych, odbity tu wiernie z notatki własnoręcznej nieboszczyka, znajdujące się w ręku J. K. Żupańskiego*. Spis ten ukazał się równocześnie w *Pismach rozmaitych* oraz w t. 5 [10] *Polski, dziejów i rzeczy jej, wreszcie* — w rzadkiej dziś — odbitce. Zestawienie to powstało — jak z analizy tekstu wynika — w 1857 r. Jest ono niekompletne i niedokładne. Nacisk

spoczywa na wyliczeniu jednostek piśmienniczych, gdzie-
niegdzie ponadto cytowane są odrębne wydania; obok wy-
dawniczo samoistnych są także pozycje niesamoistne;
większość pism politycznych ukryta jest w sumarycznej
formułce „przymówienia się, mowy, proklamacje, prote-
stacje, odezwy, manifestacje polityczne w ciągu lat 23 tu-
łaczki”. Opis pozycji niepełny. Ujęcie statystyczne mate-
riału wyraża się liczbą 160 wyszczególnionych jednostek
piśmienniczych w 127 wydaniach. Niższą liczbę wydań
tłumaczy fakt, iż wydania zbiorowe zawierają po kilka
i kilkanaście utworów.

Następny wykaz mieści się w Bibliografii pol-
skiej Estreichera. Zliczenie lelewelianów nastręcza tu
sporo trudności, na co się składają głównie niedokładności
w opisie bibliograficznym, które powodują parokrotne cy-
towanie niektórych utworów. W sumie da się tam wy-
odrębnić ok. 230 wydań. Zgodnie z założeniem dzieła prze-
ważają utwory samoistne wydawniczo. Spis ten nie pokry-
wa się z Lelewelskim, co ma też swoje uzasadnienie
w odmiennych ramach chronologicznych, rozszerzonych
po koniec XIX wieku.

Najtrudniej jest ocenić bibliografię podmiotową, spo-
rządzoną przez Stanisława Krzezińskiego w t. 4 wydaw-
nictwa *Wiek XIX. Sto lat myśli polskiej* (War-
szawa 1908). Krzeziński szacuje, że „całości pojedynczych
[tj. jednostek piśmienniczych] z pod pióra Lelewela wyszło
więcej niż trzysta” (s. 37). Nie wyszczególnia wszyst-
kich tytułów, nie kusi się też o wyczerpującą rejestrację
wydań; wymienia, nie dając ich pełnego opisu, załedwo
107 edycji, udzielając ponadto wskazówek co do dróg po-
szukiwania niewyliczonych dalszych pozycji. Spis jego za-
wiera również utwory wydawniczo niesamoistne, przyno-
sząc szereg zapisów nowych, wynikłych z dobrej znajo-
mości zbiorów warszawskich, z których zwłaszcza Biblio-
teka Ordynacji Zamojskiej posiadała sporo niezmiernie
rzadkich wydań. Dokładność opisów nie stoi wszakże na
wysokości zadania. Można zaryzykować twierdzenie, iż
Krzeziński przyczynił się do stworzenia, a przynajmniej —
do rozpowszechnienia szeregu zagadek bibliograficznych.

Próba bibliografii, nieopublikowana, zrealizowana przed wojną przez dr Helenę Więckowską, osnuta na źródłach drukowanych i rękopiśmiennych, zarejestrowała 461 pozycji wydawniczych.¹ Był to zrab zasadniczy, który wpłynął w rękopisie w 1938 roku do Ośrodka Dokumentacji Joachima Lelewela. W oparciu o tę bibliografię potoczyły się dalsze prace prowadzone przez Marię Kotwiczównę i autorkę niniejszych uwag. W ich wyniku w okresie półtorarocznym dało się ustalić przeszło 200 dalszych pozycji. Są to: 1) nowe, nierejestrowane dotąd teksty, 2) świeżo ustalone wydania już znanych utworów, 3) opisy pozycji błędnie notowanych w bibliografiach drukowanych. Zgromadzonego materiału nie można uważać za skompletowany. Wręcz przeciwnie — żmudna praca wertowania czasopism krajowych i emigracyjnych, lektura piśmiennictwa z tego okresu oraz opracowań dotyczących tej epoki, okazała się najwłaściwszą, nieprzeżytą jeszcze do końca, drogą. Pozwoli ona uchwycić dorobek pisarski Lelewela, niezmiernie obfity za jego życia, uwielokrotniony przez przedruki współczesne i lat późniejszych.

Podjmując obecnie — po przerwie wojennej — prace nad bibliografią podmiotową Lelewela w tym samym dwuosobowym składzie (H. Hleb-Koszańska i M. Kotwiczówna) notyfikujemy ten fakt za pośrednictwem Państwowego Instytutu Książki, popierającego obecne przedsięwzięcie, w przeświadczeniu, iż — pomimo niedokończonych prac gromadzenia — już w tej chwili zebrane materiały mogą być pomocą w studiach badawczych i zamierzeniach wydawniczych.

PISMIENNICTWO O LELEWELU

Osobnego omówienia wymaga sprawa bibliografii przedmiotowej Lelewela. Trudne warunki zewnętrzne pozostają te same, problemy wewnętrzne kształtują się odmiennie. U wstępu podkreślić trzeba, iż w przeciwieństwie do bibliografii podmiotowej, gdzie drogi są jako tako przetarte, na tym odcinku z r o b i o n o niezaprzecze-

¹ Cytowana przez autorkę w Listach emigracyjnych J. Lelewela, t. 1 s. I.

nie mniej. Obszerniejszą rejestrację piśmiennictwa o Lelewelu znaleźć można u Krzemińskiego w dziele cytowanym (s. 39—40: łącznie 56 pozycji).¹ Korbut w t. 3 *Literatury polskiej* (wyd. 2 1930 s. 191—193) przytacza 57 pozycji; 100 utworów — cytuje Ludwik Janowski w *Słowniku bio-bibliograficznym dawnego Uniwersytetu Wileńskiego* (Wilno 1939 s. 247—251). Przygodnie, przy lekturze piśmiennictwa z tej epoki co krok się natrafia na nienotowane przez nikogo materiały. Obfity dorobek Lelewela, publikowany także za granicą, również w językach obcych, zwłaszcza francuskim, dotyczący zagadnień o pokroju międzynarodowym (numizmatyka, historia geografii i kartografii) oraz długoletni pobyt i działalność Lelewela na obczyźnie prowadzą do podkreślenia, iż artykuły o Lelewelu są także do odszukania w piśmiennictwie obcym. Przy gromadzeniu materiałów do bibliografii przedmiotowej zachodzi przeto konieczność sięgania do jeszcze rozleglejszych zasobów, niż przy bibliografii utworów Lelewela.

Zasięg

Wiąże się z tym sprawa zasięgu materiałów bibliograficznych. Nie ulega wątpliwości, że — podobnie jak w bibliografii podmiotowej — należy uwzględnić także pozycje wydawniczo niesamoistne: artykuły z czasopism włącznie z dziennikami oraz z dzieł i wydawnictw zbiorowych. Warto przytem podkreślić ogrom tej pracy, a może nawet jej niewykonalność. Przypomnę mianowicie, iż ciekawe artykułiki o Lelewelu oraz drobne recenzje jego prac zawiera również prasa belgijska. Po ogólnym zapoznaniu się z jej zasobami i charakterem w czasie dwumiesięcznej pracy przed wojną w Bibliotece Królewskiej w Brukseli — postuluję rezygnację z jej wyczerpującego przejrzenia i uzasadniam to względami rozsądnego ograniczenia się do rzeczy wykonalnych w dzisiejszych warunkach. Decyzję tę poprzec mogę argumentem, iż te nieznane materiały byłyby raczej świadectwem ilościowym niż jako-

¹ Liczę tu teksty piśmiennicze; nie uwzględniam liczby wydań, źródeł rękopiśmiennych ani też autobiograficznych utworów i fragmentów Lelewela.

ściowym współczesnej Lelewelowi dokumentacji. Co ważniejsze rzeczy są bowiem już znane badaczom polskim lub belgijskim. Podobnie jest z prasą krajową, której zasoby poważnie ucierpiały w czasie ostatniej wojny. Przewertowanie tej reszty powinno być dokonane z zacieśnieniem się do pewnych jej partii: prasa warszawska przedpowstaniowa do 1831 roku, wielkopolska lat 1840—61, emigracyjna do 1861 roku — w komplecie. Dalej — należy przejrzeć dzienniki z okresów rocznic lelewelowskich, kiedy możemy przypuszczać, iż powinny się były ukazywać materiały o Lelewelu: lata 1886, 1911, 1936 a także rok 1929 — powrót prochów Lelewela z obczyzny.

Warto niezaprzeczenie notować fragmenty piśmiennicze mniejsze, niż artykuły w czasopismach: rozdziałki, znaczniejsze ustępy. Nie da się tutaj stosować mechanicznych kryteriów ilościowych: decydować musi o cenie treści. Trudno to zdefiniować, to raczej sprawa „taktu bibliograficznego”, który wyrasta ze znajomości przedmiotu. To pewne, iż takie właśnie wartościowanie może decydować o włączeniu materiałów objętościowo skromnych, o ile zawierają ważne dane.

Opis

Z kolei sprawa opisu. Nie potrzebuje on być tak dokładny, jak w bibliografii podmiotowej, powinien ograniczyć się do najważniejszych elementów. Przy tych wyżej omówionych fragmentach rzeczą bibliografa jest sformułowanie objaśnień, które charakteryzują materiał.

Dwa te momenty — zasięg materiałów i opis — prowadzą do ogólniejszych wniosków, które uznać można za cechy typowe dla bibliografii przedmiotowej. Postulat kompletności, formułowany dobitnie w bibliografii podmiotowej, doznaje w przypadku bibliografii piśmiennictwa o Lelewelu ograniczenia wynikającego przede wszystkim z charakteru materiałów; chodzi tu najpierw o „małą rentowność” trudniej dostępnych wydawnictw (wysiłek i wkład czasu przy ich przerobieniu nie będzie najprawdopodobniej zrównoważony przez jakość osiągniętych nowych pozycji), a po wtóre — o wartościowanie treści w przypadku fragmentów piśmienniczo i wydawniczo

niesamoistnych, do których można by także zaliczyć na pograniczu ich stojące notatki kronikarskie z prasy codziennej. Należy tu postulować dokonywanie wyboru. Drugi moment wiąże się z zagadnieniem opisu wydań ponawianych. Zanalizuję to z początku w odniesieniu do dzieł wydawniczo samoistnych, których Lelewel jest wyłącznym tematem (nadaje się tu termin utworów monograficznych w szerszym tego słowa znaczeniu). Konieczne jest podanie zarówno pierwszego jak i następnych wydań z tym, iż zapis dalszych może być skrócony, o ile nie zachodzą przy tym zmiany w treści wydania. Tak np. oba wydania monografii Artura Śliwińskiego muszą być opisane dokładnie ze względu na charakter II wydania „przejrzanego i uzupełnionego”. Natomiast Ostatnie chwile Joachima Lelewela [E. Januszkiewicza] mające 3 wymienione wydania w następujących po sobie latach 1861, 1862, 1863 zadowolą się po pełnym opisie pierwszego — wzmianką chronologiczną o istnieniu dwóch dalszych. Postępując w ten sposób bibliograf daje zapis tekstu, a ponadto liczba wydań wskazuje aktualność tematu, jakim był Lelewel w owym czasie.

W zakresie utworów monograficznych wydawniczo niesamoistnych są różne ewentualności. Gdy autor opracowania monograficznego publikuje je w dwóch różnych czasopismach (bądź w czasopiśmie i wydaniu zbiorowym swych dzieł), do obowiązków bibliografa należy zacytowanie obu wydawnictw, w których ten utwór się zawiera, by ułatwić odnalezienie opracowania czytelnikowi.

Postulat ograniczania się jest jeszcze bardziej wskazany przy utworach monograficznych, zawartych w dziełach zbiorowych, oraz przy fragmentach wydawniczo i piśmienniczo niesamoistnych. Reedycja całości zawierających takie leleweliana w zasadzie podejmowana jest bez wyrażonej intencji powielenia tego właśnie lelewelowskiego fragmentu. Należy stąd wysnuć odpowiednie wnioski. Ilustracją będą listy Mickiewicza do Lelewela, które powinny wejść do bibliografii przedmiotowej. Nieracjonalne byłoby usiłowanie podania wszystkich wydań korespondencji Mickiewicza, zawierających tę pozycję. Wystarczy notatka suma-

ryczna o istnieniu następnych wydań, o ile istotnie reprodukuje te teksty, aby ułatwić zainteresowanemu użytkownikowi zapoznanie się z ich treścią w którejkolwiek edycji. Oczywiście do obowiązków bibliografa będzie należało wyróżnienie wydania, które by posiadało wartościowy komentarz, nie istniejący gdzie indziej. Wiersz Mickiewicza *Do Joachima Lelewela z okoliczności rozpoczęcia kursu historii powszechnej*, wydany osobno w 1822 roku oraz w wydaniu faksymilowanym w 1928, będzie w swym opisie wymagał zastosowania obu metod z uwzględnieniem tego momentu, iż wiersz ten wszedł dopiero w skład dalszych wydań zbiorowych Mickiewicza.

Sformułowane tu wytyczne ogólne mogą w poszczególnych przypadkach doznać indywidualizującej modyfikacji. Niemniej przeto ważne jest stwierdzenie, iż w bibliografii przedmiotowej przeważający nacisk pada na treść — tekst, mniejszy — na wydanie; — w przeciwieństwie do bibliografii podmiotowej, która oba aspekty — piśmienniczy i wydawniczy — powinna traktować w sposób równomierny. To też postulatowi kompletności piśmienniczo-wydawniczej w bibliografii podmiotowej odpowiada na odcinku bibliografii przedmiotowej, przy przyjęciu wymienionych powyżej trzech kategorii materiałów bibliograficznych — konieczność selekcji. Kompletność w bibliografii przedmiotowej jest osiągalna w przypadku ograniczenia jej do materiałów piśmienniczo-samoistnych (scil. bez notatek kronikarskich).

Układ

W zakończeniu wypadnie poruszyć jeszcze sprawę układu bibliografii przedmiotowej. Nie jest on tak oczywiście prosty, jak w bibliografii utworów Lelewela. Kolejność chronologiczna nie może być uznana za najwłaściwszą. W bibliografii przedmiotowej dominuje bowiem — jak to się wyżej uwydatniło — moment rzeczowy. Sięga się do niej — w przeważającej ilości przypadków — dla uzyskania odpowiedzi, odnoszących się do jakiejś dziedziny lub zagadnienia, czasem do konkretnego dzieła, jego recepcji itp. Dorobek piśmienniczy Lelewela, związany z ty-

loma różnymi dziedzinami, sugeruje grupowanie materiałów według tych działów z podaniem przy poszczególnych dziełach Lelewela ich recenzji i polemik. Poprzedzą je zarysy monograficzne wraz z materiałami biograficznymi i korespondencją skierowaną do Lelewela. Sieć odsyłać oraz skróconych zapisów pozwoli powiązać zagadnienia pokrewne i zaoszczędzić cytowania dzieł należących do paru działów. Nieodzowny jest też indeks: alfabetyczny skorowidz nazwisk z odpowiednio rozbudowanym w nim rejestrem dzieł Lelewela, ewentualnie w formie krzyżowej ujmujący także tematy rzeczowe i geograficzne. Szczegółowe opracowanie układu bibliografii da się zrobić dopiero po zamknięciu pierwszego etapu pracy: po zebraniu materiałów, jako faza końcowa — jej redagowania.

Przy okazji wznowionych prac nad bibliografią utworów Lelewela, oczywistą oszczędnością jest równoczesne notowanie napotykanych pozycji, odnoszących się do Lelewela. Są one naturalnym uzupełnieniem materiałów gromadzonych przez autorkę niniejszych uwag od 1937 roku z zamiarem sporządzenia możliwie pełnej bibliografii o J. J. Lelewelu.

Państwowy Instytut Książki pragnie zainicjować dyskusję na temat struktury spisów bibliograficznych różnego typu. Zagajając tę dyskusję szkicem o bibliografii osobowej na przykładzie J. Lelewela, PIK prosi o nadsyłanie opinii i uwag w sprawie formy i zawartości takiej bibliografii. W przygotowaniu jest studium o kompozycji bibliografii bieżącej oznaczonej dziedziny naukowej.

Adres wydawnictwa: Państwowy Instytut Książki. Łódź, ul. Narutowicza 59a

Zakłady Drukarsko-Introligatorskie Sp. Wyd. „Książka” Łódź, ul. Narutowicza 34. D-030593

Nakład 2.000 egz. Papier dzielowy zeberkowy kl. V, 61×86, 80 gr.

Cena 20 zł.